

THEORY AND HISTORY OF POLITICS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-12>

FOREIGN POLICY STRATEGY AS A STRATEGIC FOREIGN POLICY PLANNING PRODUCT

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СТРАТЕГІЧНОГО ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Hrytsenko A. A.

*PhD Candidate, Senior consultant
National Institute
for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Гриценко А. А.

*аспірант, головний консультант
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

Ефективне просування національних інтересів на міжнародній арені потребує скоординованих, цілеспрямованих, узгоджених дій. На основі артикульованих національних інтересів має будуватись зовнішньополітична стратегія держави. Саме цим пояснюється взаємозв'язок зовнішньополітичної стратегії із забезпеченням національної безпеки.

Існує багато визначень терміну «стратегія». Це поняття можна розглядати як: план; набір правил; сукупність засобів; план дій; сукупність (патерн) рішень; напрям, курс; модель (систему) дій; концепцію; планування; мистецтво. Узагальнюючи різноманітні трактування, сутність стратегії можна визначити як; модель певних рішень, дій, довгостроковий план.

Поняття «стратегія» походить від поняття «стратег» (д.-гр. στρατηγός «воєначальник, полководець»; від στρατός «військо» + ἄγω «вести, веду») – головнокомандувача військом давньогрецьких міст-держав.

У сучасній науковій інтерпретації категорія «стратегія» не зводиться до суто мілітарних аспектів людської діяльності, а застосовується у сферах бізнесу, менеджменту, енергетиці, біології, медицині, космосі та ін.

Разом з тим, спостерігається нестача ґрунтового теоретичного дослідження цього терміну у політичній науці, а також у сфері зовнішньої політики.

Можна виокремити *три підходи до бачення стратегії*:

1. **Стратегія як абстрактна норма діяльності**, абстрагована за змістом, але звернена до процесів досягнення цілей. Поняття стратегії близьке до поняття стратегічного бачення і розуміється як уявлення про бажаний стан організації. Стратегія як абстрактно-нормативне вираження наряду досягнення нової абстрактної мети спільними зусиллями представників тієї чи іншої спільноти, перед якою виникла необхідність принципової зміни спрямованості наряду, зміни ціннісних та ідеальних систем або якісної корекції механізму. Таким чином, стратегія реалізується лише через конкретизацію абстракції, тобто стратегія безпосередньо не застосовується як норма. Вона є засобом організації конкретного унормування діяльності. Стратегія містить цільовий контекст і зміст способу досягнення мети, переходить від одного етапу до іншого, від досягнення однієї проміжної мети до іншої, аж до фінальної мети.

2. **Ототожнення стратегії і стратегічного плану дій**. Стратегія є комплексом цільових установок і узагальненою концепцією, моделлю досягнення цілей, яка визначає основні напрями діяльності, пріоритети, критичні ресурси, необхідні нововведення в організації. Для реалізації стратегії розробляються певні плани і програми. Можливе зміщення акценту на програмний компонент (план дій), стратегія може стати мозаїкою слабопов'язаних дій у різних напрямках. На думку А.Томпсона і А.Стрікланда, стратегію бажано розглядати як комбінацію із запланованих дій і швидких рішень з адаптації до нових досягнень і нової диспозиції на полі конкурентної боротьби [6, с. 372].

3. **Стратегія як процес**. Під стратегічним управлінням розуміється процес, спрямований на розробку і впровадження стратегії розвитку середовища, в якому існує організація, громада, країна, а також пристосування до цих змін. Стратегічне управління характеризує не тільки основний шлях розвитку системи, а й дозволяє модифікувати його або за необхідності коригувати напрям, враховуючи зміни середовища.

Ширше тлумачення стратегії запропонував Г.Мінцберг, який її функціональну роль розподіляють за п'ятьма напрямками, так звані «П'ять П»: 1) план, керівництво, орієнтир або напрям розвитку сьогодення в майбутнє; 2) принципи поведінки або модель поведінки;

3) позиція (позиціонування); 4) перспектива (бачення); 5) прийом, маневр з метою перехитрити суперника [4, с. 12].

Як пояснює американський міжнародник Джон Льюїс Джеддіс, «під стратегією розуміється процес, за допомогою якого цілі зв'язуються із засобами, наміри зі здібностями, завдання з ресурсами» [3, с. 28]. Думати чи діяти стратегічно означає спробувати вибудувати кореляцію між цілями і ресурсами, які є в розпорядженні осіб, які приймають рішення, через формулу ціни / виграшу, коли наявних ресурсів недостатньо для прямого досягнення мети і необхідно вибудувати цілу систему тактичних кроків для збільшення потенційних ресурсів. Тому сучасне уявлення про стратегію пов'язано з аналізом, оцінкою, плануванням, моделюванням і забезпеченням діяльності держави або корпорації. Зазвичай стратегія розробляється на тривалий період часу, рідко змінюється і формулюється в проєктах, програмах, практичних діях і законодавчих ініціативах, які зберігають загальну стратегічну канву.

Інший український дослідник Г. Почепцов розглядає стратегію як структурування майбутнього [2, с. 5]. В той же час, як зазначає український дослідник В. Мироненко, політична стратегія виступає одним із чинників оптимізації функціонування системи державного управління, дозволяючи внести елементи визначеності щодо майбутнього перебігу внутрішньодержавних політичних процесів, надаючи достатній обсяг знань та альтернатив для того, щоб здійснювати керований вплив на політичні процеси, події та явища, забезпечуючи легітимізацію політико-владної діяльності як засіб подолання політичної нестабільності [1, с. 31].

Виходячи з наведеного, зовнішньополітичну стратегію слід розуміти як поєднання концептуальних засад і практичних дій держави, спрямованих на забезпечення національних інтересів. Тобто зовнішньополітична стратегія держави являє собою систему концептуальних підходів, що визначає життєво важливі національні інтереси держави та засоби їх забезпечення шляхом взаємодії з навколишнім світом. Стратегія спрямована на визначення пріоритетів, проте разом з тим дозволяє побачити не тільки мету, але й раціональні шляхи її досягнення, дозволяючи реалізовувати ключові інтереси в умовах відсутності тих чи інших ресурсів. Це зумовлено тим, що стратегія передбачає кореляцію між цілями і ресурсами, які є в розпорядженні осіб, які приймають рішення, через формулу ціни/виграшу, коли наявних ресурсів недостатньо для прямого досягнення мети і необхідно вибудувати цілу систему тактичних кроків для збільшення потенційних ресурсів. Тому сучасне уявлення про

стратегію пов'язано з аналізом, оцінкою, плануванням, моделюванням і забезпеченням діяльності держави. Зазвичай стратегія розробляється на тривалий період часу, рідко змінюється і формулюється в проектах, програмах, практичних діях і законодавчих ініціативах, які зберігають загальну стратегічну канву.

Стратегія зовнішньої політики регулює застосування державними органами всіх засобів зовнішньої політики (дипломатичних, військових тощо), визначає ієрархію зовнішньополітичних цілей держави, а також виступає основою для розробки комплексних програм дій державних органів, спрямованих на досягнення визначених цілей.

Зовнішньополітична стратегія втілюється не тільки всіма засобами зовнішньої політики (дипломатія, економічні зв'язки, розвідка, застосування військової сили, культурні впливи тощо), а й шляхом підтримки її внутрішньонаціональними заходами, що за певних обставин відіграють навіть більшу роль, ніж міжнародна діяльність.

Серед основних характеристик зовнішньополітичної стратегії можна назвати довгостроковість, глокалізм та композитність.

У класичному розумінні довгостроковість (довгострокова перспектива) визначається часовими проміжками, наприклад, 5-10 років і більше. Безумовно, що відбуваються кардинальні зміни у світовій політиці більшою мірою мають не випадковий характер. Вони продиктовані проявом множинності стратегічних факторів, що формують ті чи інші тренди різної тривалості, рівня та масштабу. Внаслідок цього зовнішньополітична стратегія повинна розроблятися з урахуванням існуючих макротрендів глобальної політики, враховуючи їхній ймовірний розвиток та наслідки.

Разом з тим, враховуючи мінливий і непередбачуваний характер сучасної системи міжнародних відносин, довгостроковість не має бути однозначною характеристикою зовнішньополітичної стратегії. Ефективність і «живучість» стратегії має забезпечити її пластичність та адаптивність під непередбачувані зміни стратегічного середовища. Незважаючи на обширний асортимент інструментів, доступних фахівцям у сфері стратегування, однозначно передбачити появу «чорних лебедів» та їх наслідки на світовий порядок часто неможливо. Це своєю чергою зумовлює необхідність формування зовнішньополітичної стратегії не тільки як проактивної, але й реактивної. М. Портер, зокрема, зазначає, що стратегія – це спосіб реакції на зовнішні можливості й загрози [5, с. 154]. Таким чином, зовнішньополітична стратегія покликана сформулювати відповіді на потенційні виклики та загрози.

Глокалізм зовнішньополітичної стратегії держави передбачає поєднання глобальних і локальних інтересів та орієнтацій. Ця характеристика зумовлює композитність або багатокомпонентність зовнішньополітичної стратегії. Глокалізм охоплює великі та різні за характером регіональні макроструктури, а також різні міжрегіональні відносини та, крім того, внутрішню структуру кожної окремої регіональної освіти, включаючи держави різних типів, а також регіональні мікроструктури усередині цих держав.

Відтак, зовнішньополітична стратегія дозволяє створити порядок із хаосу, що має на меті допомогти керівництву держави знайти стабільність в умовах крихкого та мінливого стратегічного середовища.

Література:

1. Мироненко П.В. Методологічні основи політичної стратегії і тактики як системи засобів подолання політичної нестабільності. *Політичні інститути та процеси*. 2016. № 1. С. 29-33.
2. Почепцов Г.Г. Стратегія як мистецтво і особливий вид аналітики. *Політичний менеджмент*. 2004. № 2. С. 3-27.
3. Gaddis, J.L. *On Grand Strategy*. Penguin Press, 2018. 384 p.
4. Mintzberg H. *The Strategy Concept 1: Five Ps For Strategy*. California Management Review, Vol. 30 (1), 1987. 11-24.
5. Porter M. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press. 1985. 592 p.
6. Thompson A., Strickland A. *Strategic Management*. Richard D Irwin, 1999. 1088 p.